

ZARZĄD
PARKU KRAJOBRAZOWEGO
„DOLINA SŁUPI”
I OBSZARÓW CHRONIONEGO KRAJOBRAZU
WOJEWÓDZTWA SŁUPSKIEGO

POLSKIE
PARKI KRAJOBRAZOWE

JAKO OŚRODKI PORADNICTWA
I EDUKACJI W ZAKRESIE
OCHRONY PRZYRODY

(SOZOLOGII)

SŁUPSK, 1993

Referat w opracowaniu Józefa Cieplika
przygotowany na VII Międzynarodowy Kongres
Bałtyckiego Forum Ekologicznego
w Gdańsku w dniach 19 - 21.XI.1993 r.

----- . -----

Referat obejmuje zagadnienia wykorzystania
polskich parków krajobrazowych i obszarów
chronionego krajobrazu jako punktów edukacji
sozologicznej oraz informacji w zakresie
problemów ochrony przyrody i kształtowania
krajobrazu, a także jako poradni w dziedzinie
ekologii i ochrony środowiska, łącznie
z działalnością profilaktyczną wśród
Społeczeństwa i Władz.

----- . -----

Opracowanie techniczne	- Piotr Konarski
Rysunki i mapka	- Andrzej Grzybowski
Fotografie	- Jerzy Czerwiński
Maszynopisanie	- Bogdan Majkowski
Grafika	- Julian Giedych

----- . -----

76-200 Słupsk, ul. Szarych Szeregów Nr 14
Tel. 436-008 wewn. 517
430-248 wewn. 340 i 341.

Józef Cieplik (Słupsk)

POLSKIE PARKI KRAJOBRAZOWE -

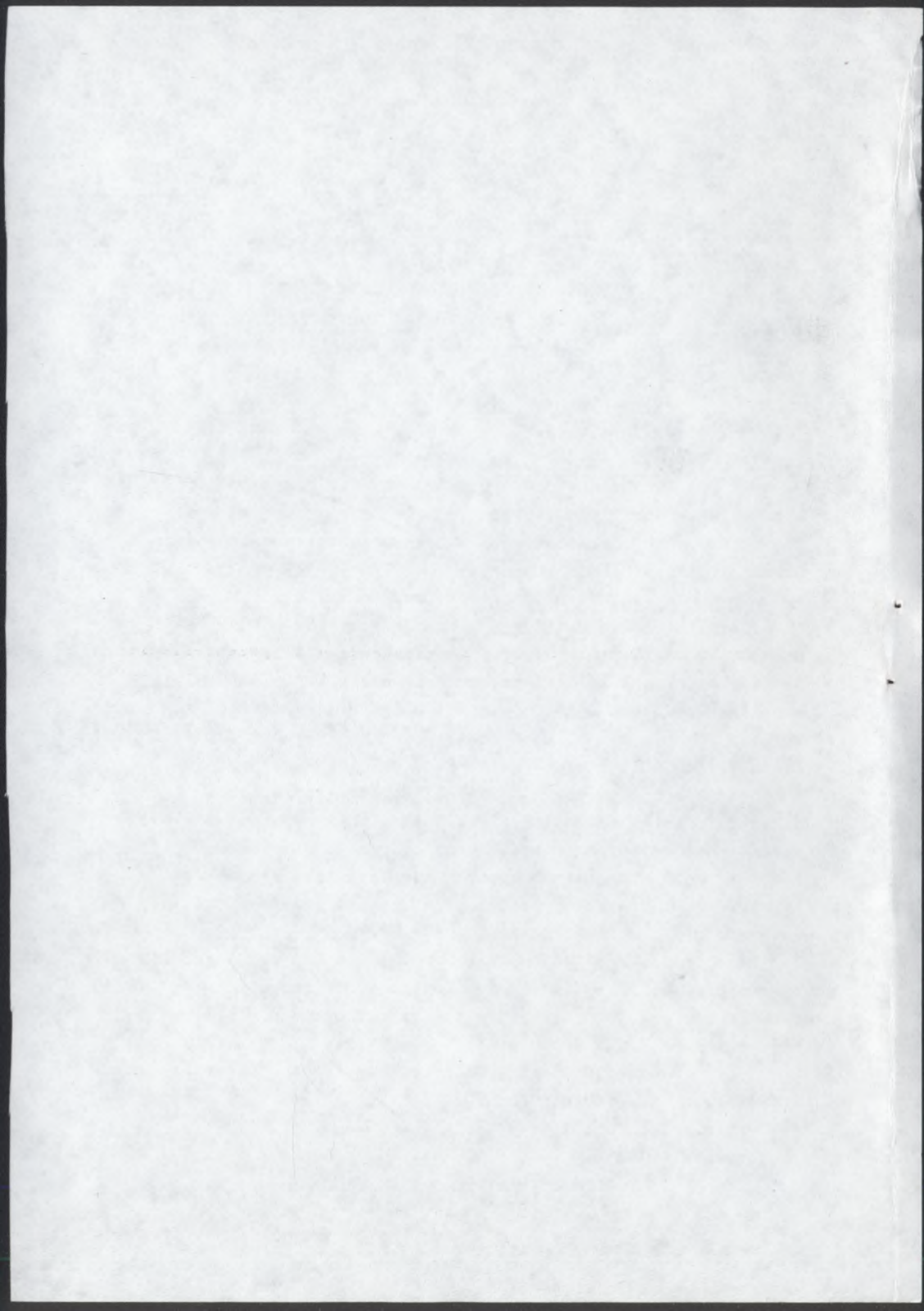
- jako ośrodki poradnictwa i edukacji w zakresie ochrony przyrody (sozologii).

----- . -----

Jedną z nowoczesnych form ochrony przyrody jest ustanawianie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, jako część składowa Wielkoprzestrzennego Systemu Obszarów Chronionych ("WSOCh") [9].

Jak informuje prof. Stefan K o z ł o w s k i (Warszawa 1980r.) - zainteresowanie krajobrazem w Europie datuje się od XV-go i XVI-go stulecia poprzez malarskie prace Konrada W i t z a (1444r.) i Leonarda d a V i n c i (1452-1519), a malarstwo Józefa C h e ł m o ń s k i e g o, braci G i e r y m s k i c h, Władysława P o d k o w i ń s k i e g o, Leona W y c z ó ł k o w s k i e g o, Juliana F a ł a t a i innych z przełomu wieków XIX i XX-go, przeszczepiło tę myśl do Społeczeństwa polskiego [8]. Odtąd, poczynając od motywów estetycznych, poprzez naukowe oraz ochronne, a w końcu i gospodarcze - problem ochrony i kształtowania krajobrazu tworzył się i dojrzewał m.in. dzięki pracom krakowskiego geografa prof. Jerzego S m o l e ń s k i e g o (z 1912r. i z 1932r.) literata prof. Jana Gwalberta P a w l i k o w s k i e g o (1912r.), a wreszcie, po II-ej Wojnie Światowej, prof. Adama W o d z i c z k i, prof. Tadeusza S z c z ę s n e g o, prof. Stefana K o z ł o w s k i e g o i in.

Szczególnie prof. Adam W o d z i c z k o (zmarły w 1948r.) z Uniwersytetu Poznańskiego był gorącym orędownikiem ratowania krajobrazu i, jak sam mawiał, jego uprawy i uzdrowienia [14].

Według tego Autora (1948r.) krajobraz jest organiczną całością, na danym odcinku powierzchni ziemi, w której dzięki procesom samoregulacyjnemu panuje równowaga między głównymi składnikami, jak gleba, roślinność i klimat. Równowaga ta jest warunkiem utrzymania "zdrowia" krajobrazu i jego sił produkcyjnych [14] .

Podziału na cztery rodzaje:

- krajobraz pierwotny,
- krajobraz naturalny,
- krajobraz kulturowy,
- krajobraz zdewastowany

dokonał w 1971r. prof. Tadeusz S z c z ę s n y, wieloletni Naczelny Konserwator Przyrody w Ministerstwie Leśnictwa okresu powojennego [12] .

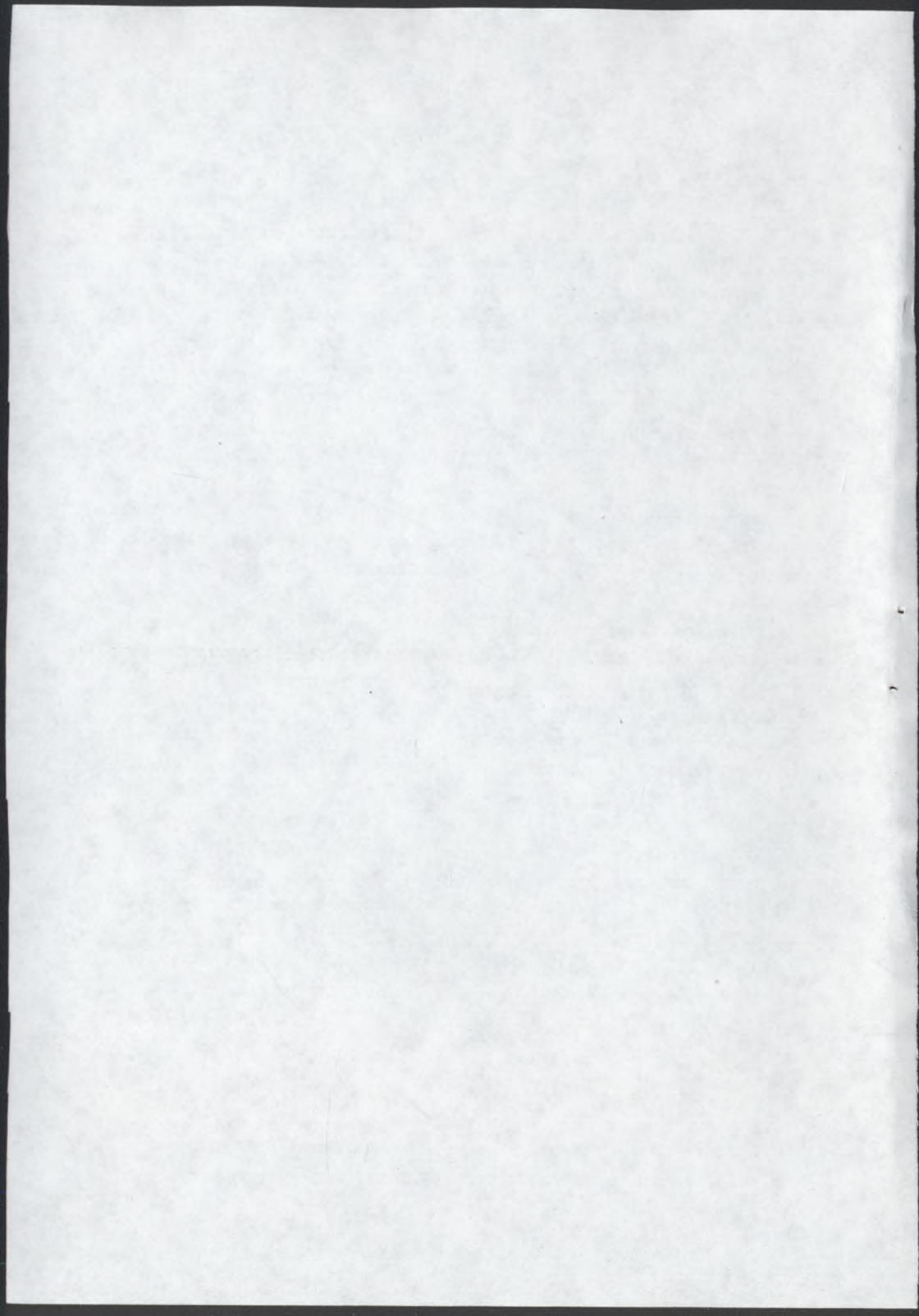
Dążeniem sozologów x) jest maksymalne zmniejszenie powierzchni krajobrazów obecnie zdewastowanych i "przeniesienie" ich do rodzajów krajobrazu kulturowego lub naturalnego.

Temu celowi ma służyć w bardzo poważnym stopniu m.in. powszechna edukacja. Możemy tu mówić o "edukacji sozologicznej", chociaż popularnie, aczkolwiek nieprecyzyjnie, używa się też terminu "edukacja ekologiczna".

Powszechny obowiązek edukacji w formie popularyzowania ochrony przyrody, wprowadzania tych zagadnień do programów szkolnych i organizacji działalności dydaktycznej w Parkach Krajobrazowych - wprowadza m.in. nowa ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 października 1991r. [13] .

I tu dochodzimy do problemów edukacyjnych w Parkach Krajobrazowych.

x) sozologia, z greckiego: s ó d z ó = chronię, ratuję +
+ l o g o s = słowo, termin wprowadzony w 1985r. przez
prof. Walerego G o e t l a z Krakowa na określenie nauki
zajmującej się problemami ochrony przyrody [6] .

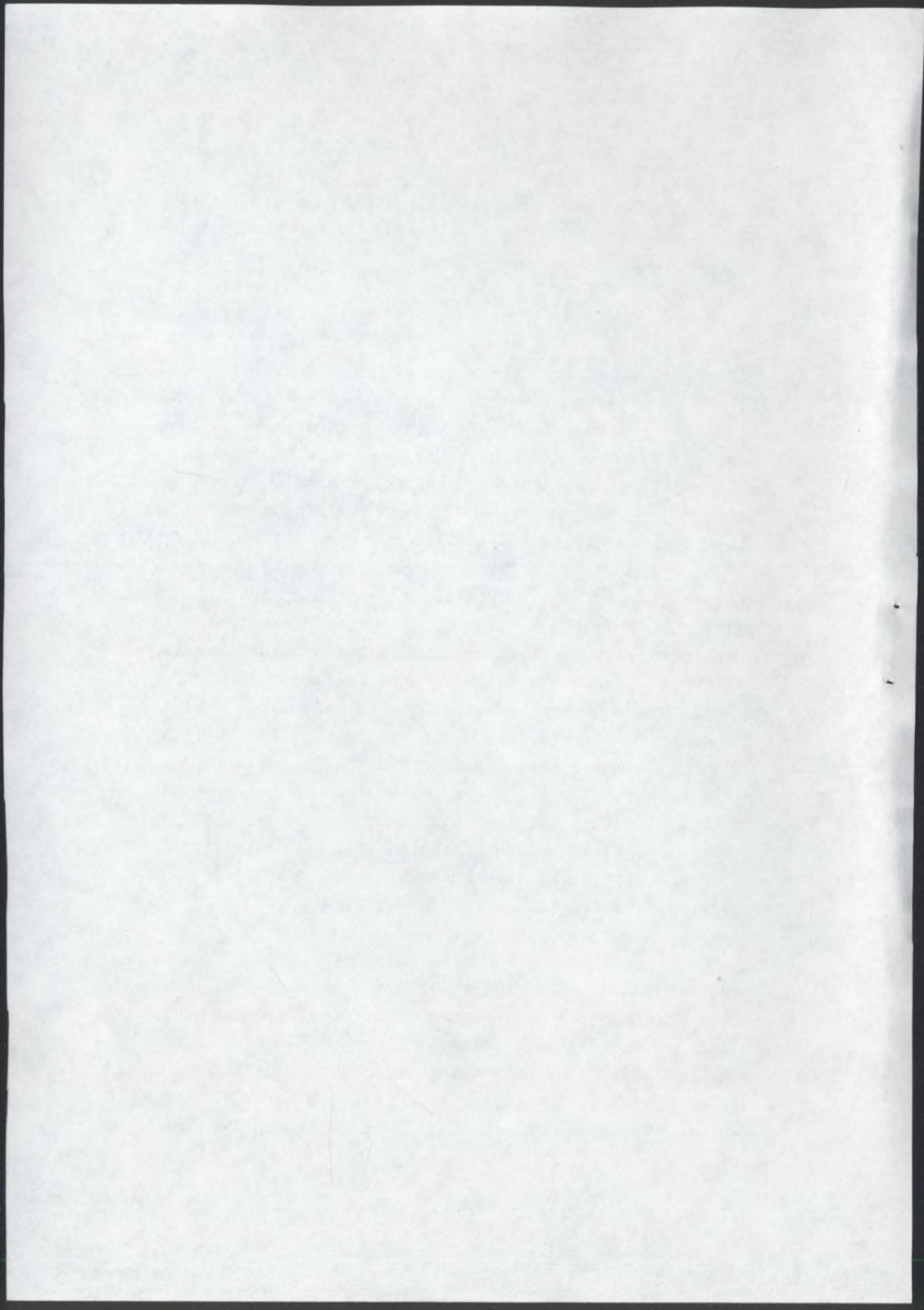
Trzeba przypomnieć, iż w Europie od początku XX-go stulecia ustanawiano w sposób planowy obszary ochrony krajobrazowej - np. w Hesji - 1902r., w Holandii - 1904r., we Francji i w Prusach - 1906r., w Rosji - 1916r. [3]. Polska "dołączyła" w tym względzie do Europy w latach siedemdziesiątych XX-go wieku.

Obecnie w Polsce istnieje już formalnie ponad 80 parków krajobrazowych o powierzchni ponad 1,5 miliona hektarów, posiadających strefy ochronne (otulinę) o powierzchni ponad 1 milion hektarów. Ponadto ustanowiono (w/g stanu z 1992r.) w 32 województwach ponad 220 obszarów chronionego krajobrazu, zajmujących powierzchnię około 5 milionów hektarów, w tym ok. 40% lasów, około 40% użytków rolnych, 20% wód [4].

W większości województw utworzono już Zarządy Parków Krajobrazowych, zajmujących się głównie utrzymywaniem ładu przestrzennego na powierzchniach objętych granicami parków oraz ich otulin, a także organizowaniem popularyzowania ochrony krajobrazu ze wszystkimi jego składnikami naturalnymi i antropogenicznymi (zwłaszcza historycznymi), a w końcu też organizowaniem szeroko pojętej edukacji zoologicznej [5].

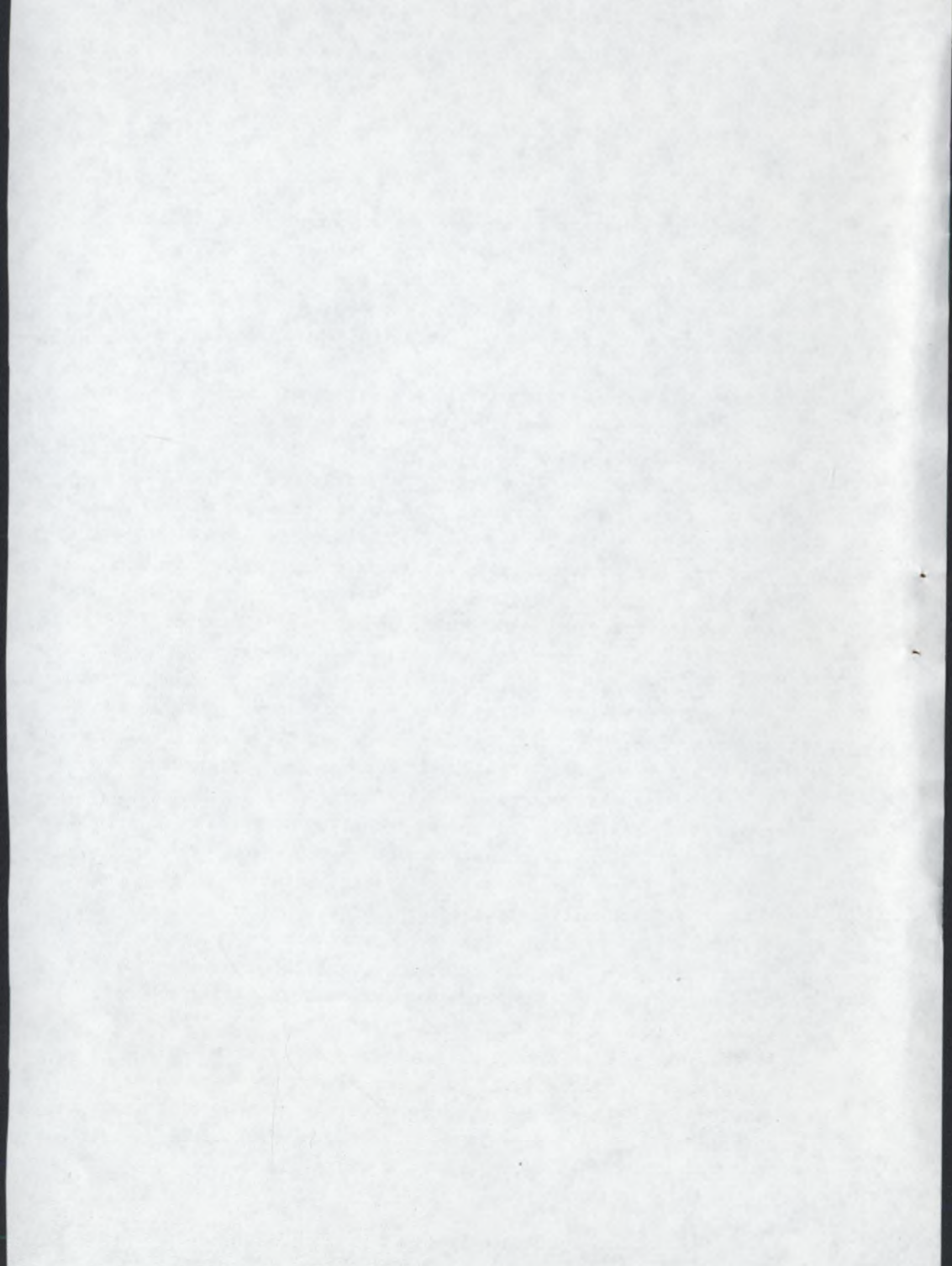
W niektórych województwach - jak np. śląskie, elbląskie, toruńskie - dodano również Zarządom Parków Krajobrazowych także i obowiązek zajmowania się obszarami krajobrazu chronionego. Stąd też np. Zarząd Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Śląskiego obejmuje łącznie obszar 200.337 ha, co stanowi 26,9% ogólnej powierzchni województwa [3].

Dlatego też oddziaływanie tego Zarządu w formie zorganizowanej edukacji zoologicznej może mieć bardzo duży wpływ na miejscową społeczność i może spełniać bardzo poważne zadanie w dziedzinie informacji i doradztwa (porad) na odcinku ochrony przyrody, kształtowania krajobrazu, doznań estetycznych, względów wychowawczych oraz wykorzystania terenów objętych ochroną krajobrazu do produkcji t.zw. "zdrowej żywności".

Ponieważ zorganizowana ochrona krajobrazu jest już w Polsce dość rozpowszechniona, zajmując znaczne połacie kraju (docelowo około 30% - WSOCh), przeto może być ona wykorzystana do szerokich kontaktów ze społeczeństwem, a tym samym także i do uprawiania odpowiedniej dydaktyki [5].

W ostatnich miesiącach 1993r. Krajowe Centrum Edukacji Ekologicznej w Warszawie podjęło akcję tworzenia w terenie regionalnych centrum edukacyjnych, względnie ośrodków specjalistycznych w dziedzinie ochrony przyrody, ochrony środowiska, kształtowania krajobrazu. Ośrodki te, obok funkcji ściśle dydaktycznych - edukacyjnych, mają również spełniać rolę informacyjną i doradczą. Nasuwa się propozycja, aby właśnie Parki Krajobrazowe przejęły formalnie funkcje centrów (ośrodków) edukacyjnych ponieważ i tak praktycznie wypełniają one tego rodzaju zadania. Prowadzone przez personel Parków Krajobrazowych prace organizacyjne, problemowe, propagandowe, naukowe, rozpoznawczo-inwentaryzacyjne, ochronne, informacyjne, interwencyjne i.t.p. pozwalają na zebranie wielu interesujących informacji służących dalej celom planistycznym, gospodarczym, inwentaryzacyjnym, dydaktycznym, naukowym tak w skali regionalnej, jak i ogólnokrajowej. Skala zaś profesjonalności personelu Parków Krajobrazowych jest naogół bardzo duża i obejmuje takie zawody jak - leśnicy, biolodzy, geografowie, a także rolnicy, architekci, planiści przestrzenni i prawnicy - co daje gwarancję na wszechstronne przygotowanie i opracowanie materiałów informacyjnych dotyczących całokształtu dziedzin spotykanych na obszarach chronionych krajobrazowo. Dlatego też można uznać, że właśnie Parki Krajobrazowe, zajmując znaczną część powierzchni kraju oraz prowadząc wielokierunkową działalność, stanowią potencjalną bazę cennych informacji w zakresie ochrony środowiska naturalnego i kulturowego oraz kształtowania krajobrazu i, jako takie, tworzą cenne ogniwo w powszechnej edukacji społecznej w tych ważnych dziedzinach współczesnych problemów zoologicznych. Stąd więc Parkom Krajobrazowym przypada duża rola informacyjno-edukacyjna.

Na przykładzie województwa śląskiego można prześledzić wspomnianą rolę informacyjno-edukacyjną.

Sieć ochrony krajobrazu w województwie śląskim powstała dnia 8 grudnia 1981 r., a składa się na nią:

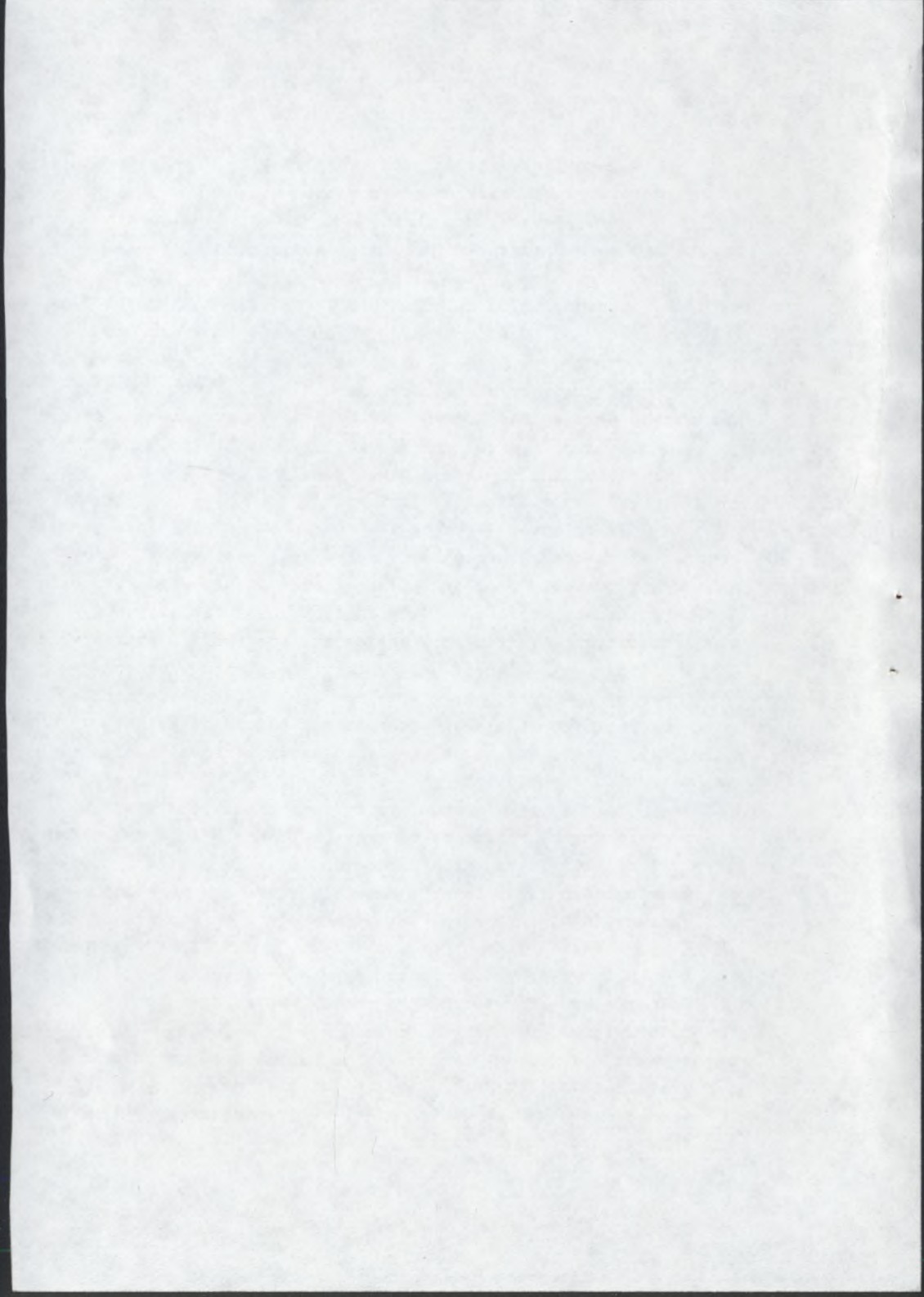
- Park Krajobrazowy "Dolina Śląski" o powierzchni 37.040 ha,
- Strefy ochronne (otulina) P.K."D.Śł." o powierzchni 83.170 ha,
- 10 obszarów krajobrazu chronionego o łącznej powierzchni

80127 ha 2 .

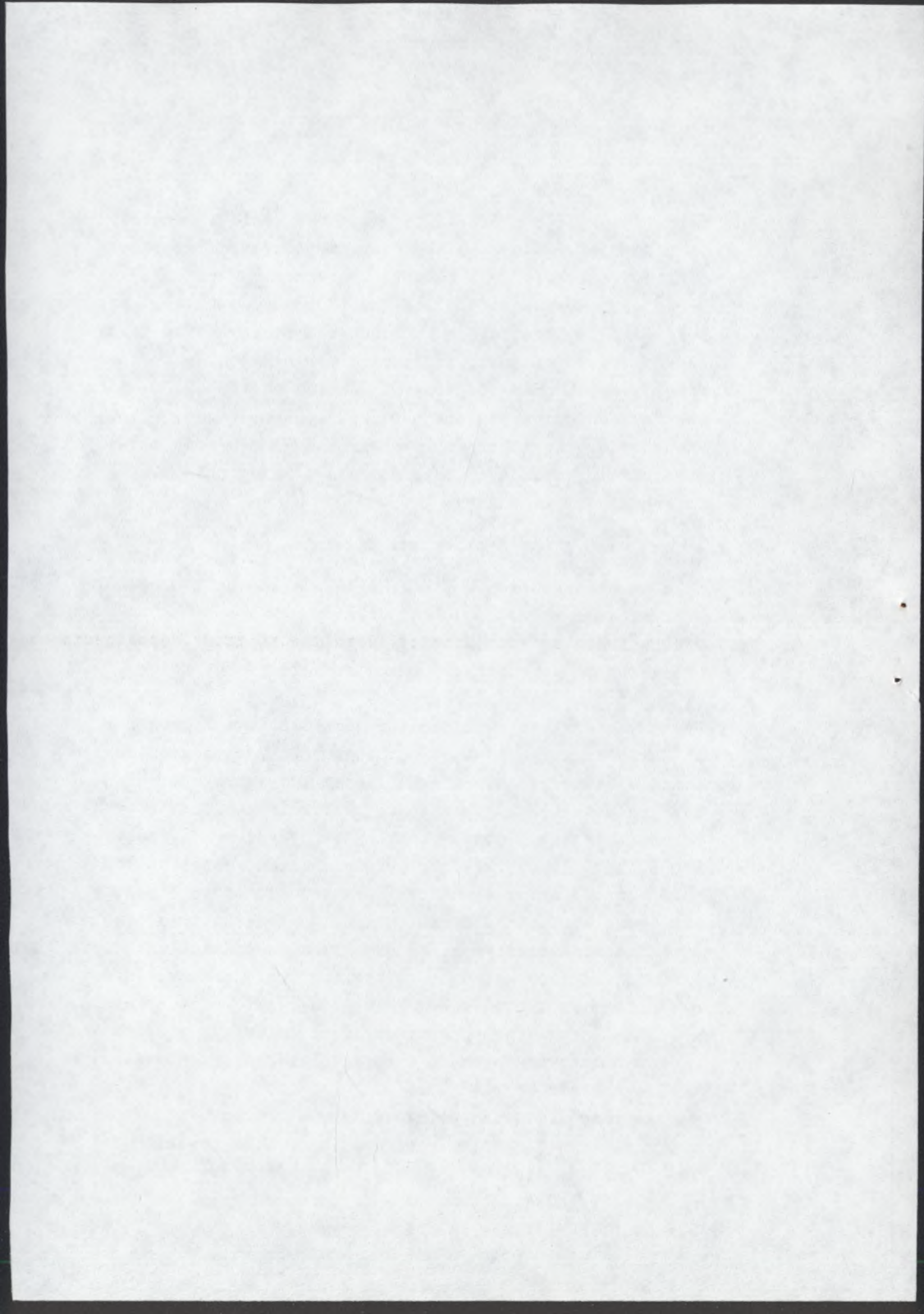
Zarząd Parku Krajobrazowego "Dolina Śląski" i Obszarów Krajobrazu Chronionego Województwa Śląskiego utworzono w dniu 30 kwietnia 1985r. Zarządzeniem Wojewody Śląskiego, a swym działaniem obejmuje on łączną powierzchnię 200.337 ha co stanowi 26,9% obszaru województwa śląskiego [2,3] .

W dziedzinie edukacji w sposób bezpośredni oraz w innych działach pośrednio z edukacją związanych - Zarząd nasz wykonuje wiele prac tak w charakterze ciągłym, jak i doraźnie, w miarę potrzeby [5]. Do najważniejszych można zaliczyć:

- a.) Systematyczne wygłaszanie pogadarek, prelekcji i wykładów ilustrowanych własnymi przezroczami z dziedziny ochrony przyrody i wiedzy o krajobrazie. Zajęcia te odbywają się w okolicznych szkołach, w terenowych ośrodkach kultury, w salach bibliotecznych, a po uzyskaniu własnych pomieszczeń, także i w siedzibie Zarządu w Śląsku.
- b.) Organizowanie regularnych wycieczek poznawczych i rajdów turystycznych, pieszych, rowerowych, konnych (dla dorosłych i młodzieży) po terenach parkowych, a także obozów i biwaków (w miejscach dozwolonych i zabezpieczonych) z zajęciami dydaktycznymi i konkursowymi w zakresie wiedzy o przyrodzie i krajobrazie. Imprezy te urządza się zwykle przy współpracy z Polskim Towarzystwem Schronisk Młodzieżowych, z Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym, ze Śląskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym i in.
- c.) Wyznaczanie tras wycieczkowych po terenach chronionych krajobrazowo oraz ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych, wraz z oznakowaniem na gruncie i wydawaniem drukowanych informatorów turystycznych.

- d.) Organizowanie (od 1990r.) dorocznych, zwykle w Światowym Dniu Ochrony Środowiska - 5 czerwca, Konkursów wiedzy o krajobrazie w szkołach, znajdujących się w zasięgu granic Parku Krajobrazowego "Dolina Słupi" i jego otuliny, wraz z równoległe przebiegającym konkursem plastycznym (a w przyszłości także i literackim). Uczestnicy i laureaci finałów tych Konkursów obdarowywani są upominkami i nagrodami.
- e.) Opracowywanie i wydawanie publikacji popularnych, popularno-naukowych, turystycznych (krajoznawczych) w postaci opracowań problemowych oraz folderów, przewodników, informatorów, kalendarzy it.p.
- f.) Urządzanie wystaw różnych eksponatów, map, wykresów, wydawnictw, fotografii, grafik, akwarel it.p. - w lokalach szkolnych, ośrodkach kultury, bibliotekach publicznych i pedagogicznych.
- g.) Uruchomienie punktu informacyjnego dla młodzieży opracowującej okolicznościowe referaty, prace seminaryjne, a także piszącej prace magisterskie.
- h.) Opracowanie kartotek literatury przedmiotu w zakresie wiedzy o krajobrazie i ochronie przyrody, z udostępnieniem ich dla badaczy. (obecnie już ponad 200 pozycji).
- i.) Wykonanie informacji poglądowej w formie tablic przedstawiających system ochrony krajobrazu województwa ślupskiego, ze szczególnym uwzględnieniem występujących form ochrony przyrody na terenach prawnie chronionych. Tablice o wymiarach 1,2 x 1,8 m wystawione są przy urzędach administracji rządowej i samorządowej we wszystkich miastach i miejscowościach gminnych. Służą one społeczeństwu informacją o istniejącym i utworzonym prawnie systemie ochrony krajobrazu i występujących form przyrodniczych. Informują o sposobie zachowań na tych terenach i możliwościach korzystania z różnych form rekreacji.
- j.) Kontakty ze środowiskiem młodzieżowym i szkolnym w organizowaniu akcji porządkowania terenów chronionych krajobrazowo, dostarczania budek lęgowych i karmików dla ptactwa. Pogadanki tematyczne o sposobach pomocy w ratowaniu okazów flory i fauny chronionej.

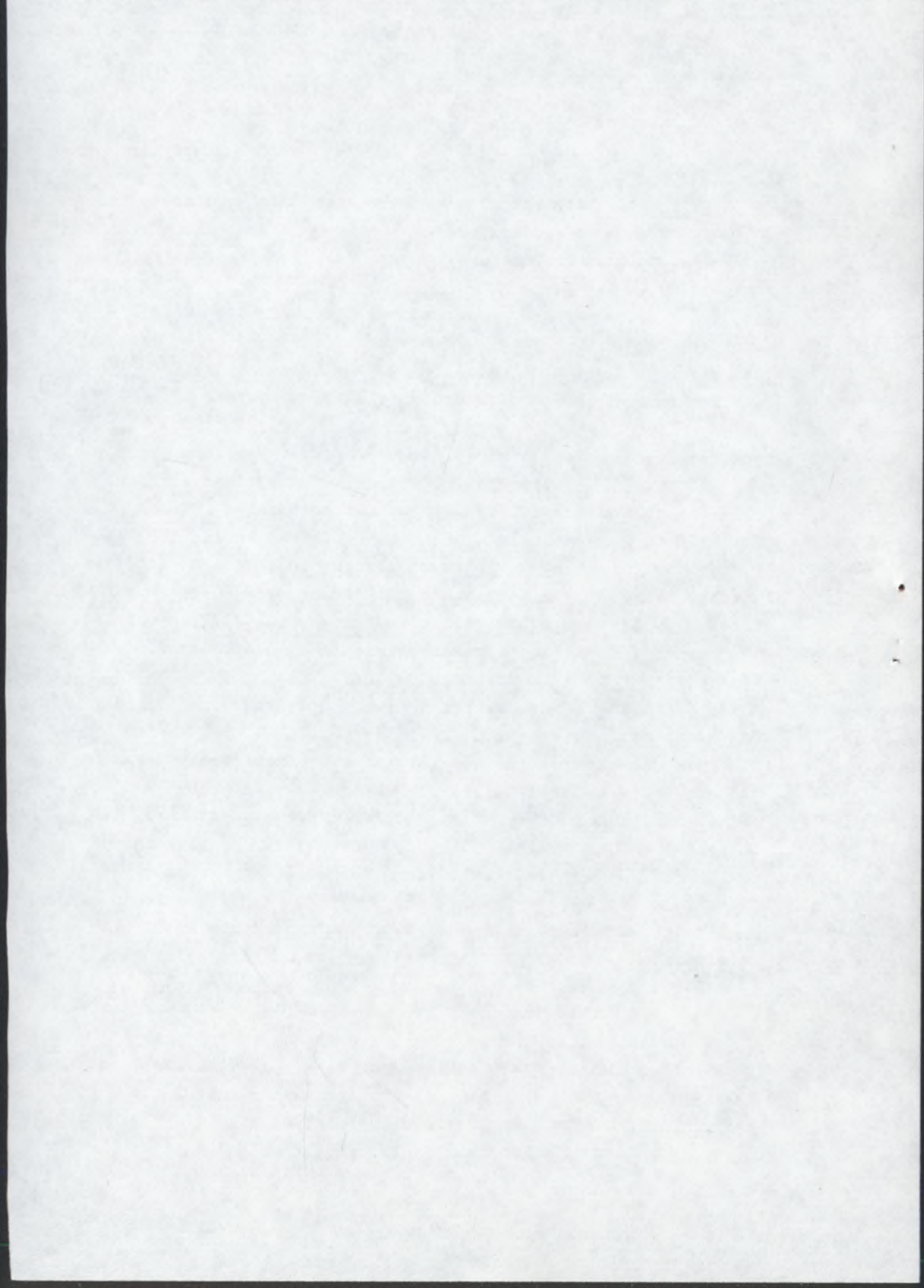

Do specyfiki prac wykonywanych przez słupecki ośrodek fachowy zajmujący się krajobrazem i jego ochroną należy szereg pomysłów, doskonalących formy pracy i uwypuklających walory krajobrazu.

Już w 1983r. wyprowadzono i opublikowano wzór matematyczny na określenie wskaźnika atrakcyjności krajobrazu [2]. Ochronę i kształtowanie krajobrazu jako aktualną potrzebę społeczną przedstawiono na ogólnopolskiej konferencji (symposium) Ligi Ochrony Przyrody w Słupsku w grudniu 1985 r. w której uczestniczyło około 150 osób [10]. Wreszcie właśnie w Słupsku w 1988r. wypracowano pogląd, iż krajobraz względnie Park Krajobrazowy jest czynnikiem kulturotwórczym [11]. Szczególnie w okresie lat 1991 - 1993 uintensywniono działalność wydawniczo-informacyjną poprzez opracowanie i opublikowanie siedmiu zeszytów pod wspólną nazwą: "Informator turystyczny" [7]. W roku 1993 jeden ze Specjalistów Zarządu P.K. "D.Sł." poświęcił swą pracę magisterską z prawa administracyjnego tematowi: "Inwestycje w parkach krajobrazowych" [1].

Edukacja społeczna w kierunku ochrony krajobrazu nie ogranicza się wyłącznie do propagowania walorów krajobrazu dla podkreślenia jego piękna i wartości poznawczych poprzez zachętę do uprawiania turystyki - krajoznawstwa. Głównie jednak chodzi o to, aby, przez poznanie piękna krajobrazu i zachowania jego walorów i harmonijnego ładu, doprowadzić do utrzymania, względnie rekultywacji harmonii w przyrodzie, która gwarantuje zachowanie właściwych proporcji składników środowiska, co z kolei ma doprowadzić do przywrócenia warunków zbliżonych do środowiska (krajobrazu) naturalnego, a co najmniej środowiska (krajobrazu) kulturowego [12].

Dodając do tego konieczność wykorzystania obszarów poddanych prawnej ochronie krajobrazu dla celów racjonalnej i właściwej dla danych siedlisk gospodarki człowieka, proponujemy także na gruntach rolniczych tych obszarów zorganizowanie produkcji t.zw. "zdrowej żywności". To również wymaga długotrwałej pracy dydaktycznej, informacyjnej i propagandowej.

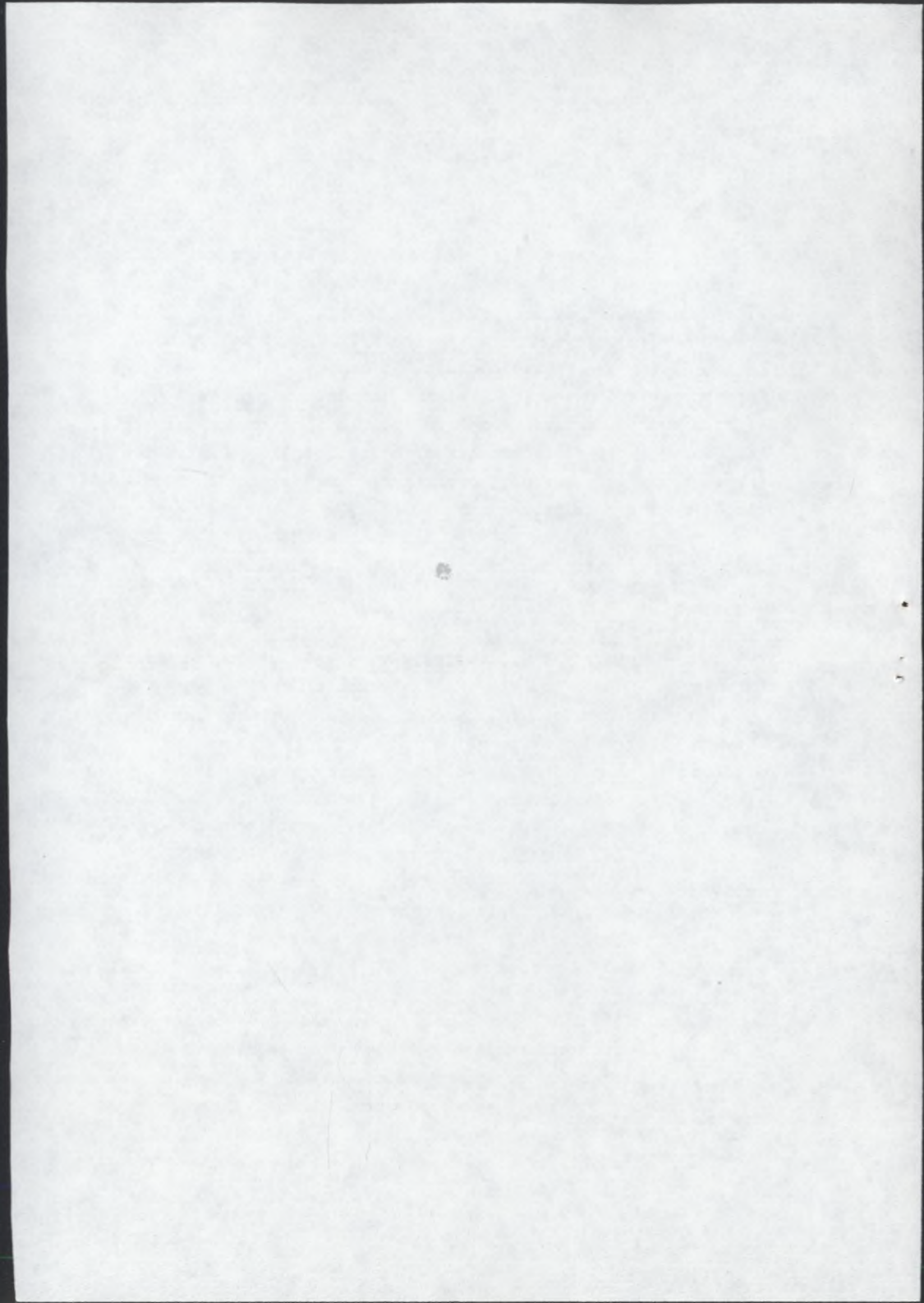

Stąd też dochodzimy do generalnego wniosku, że idea ochrony i właściwego kształtowania krajobrazu służy społeczeństwu i jego zdrowiu na dalszą przyszłość poprzez stosowanie racjonalnych zasad szeroko pojętej ochrony przyrody. Dlatego też Parki Krajobrazowe jako prężne jednostki organizacyjne o szerokich horyzontach myślowych i skutecznej działalności propagandowo-informacyjnej, a także w pewnym stopniu i naukowej - mogą się stać ważnymi dla społeczeństwa ośrodkami poradnictwa zoologicznego (ekologicznego) w terenie, poprzez sieć rozciągniętą, praktycznie biorąc, w całym Kraju.

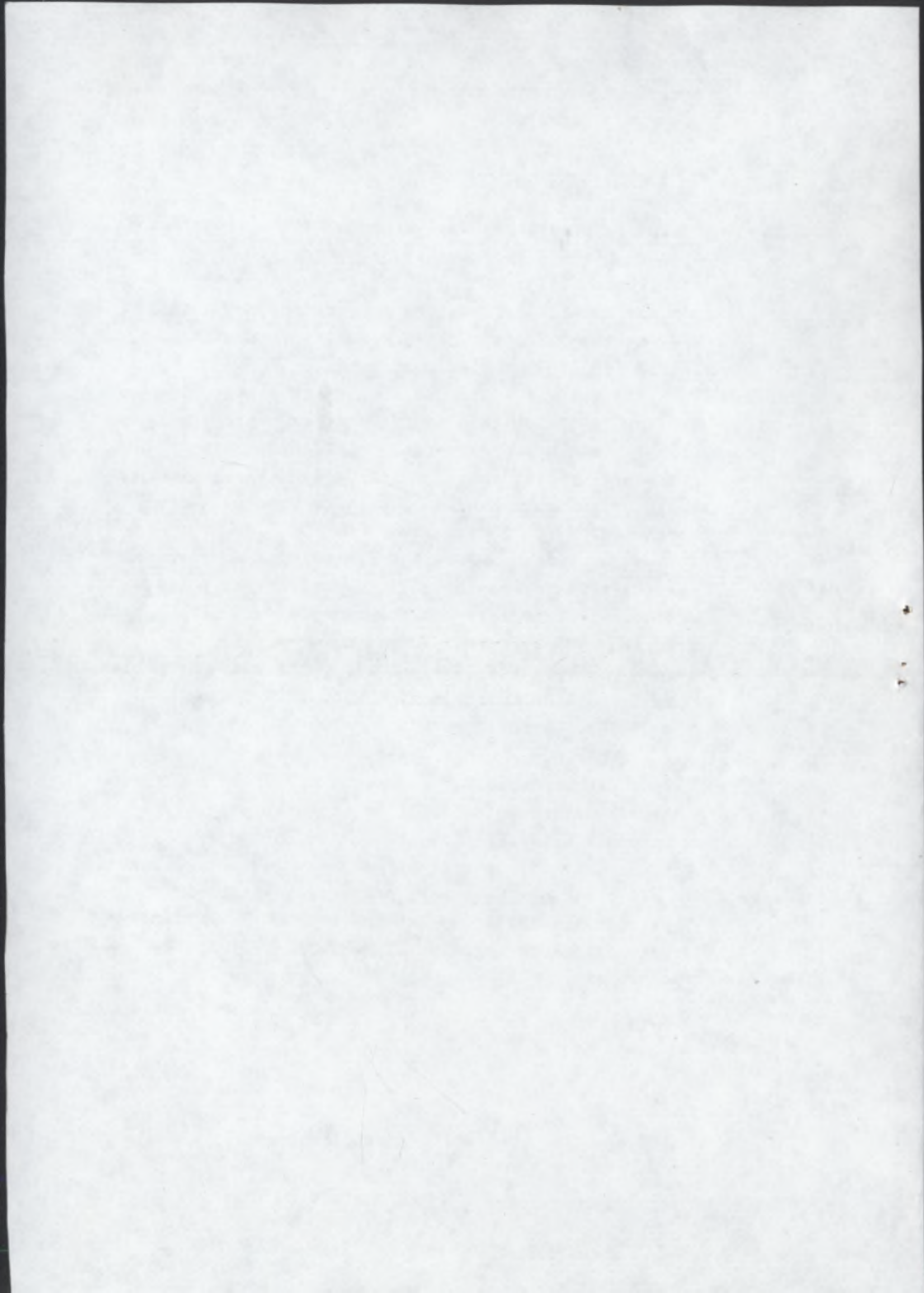
Słupsk, w październiku 1993 r.

Piśmiennictwo:

1. Bogdan B u d r y k - Inwestycje w parkach krajobrazowych -
- praca magisterska na Wydziale Prawa Uniwersytetu
Gdańskiego - maszynopis, Gdańsk - Słupsk 1993r.
stron 85.
2. Józef C i e p l i k - Problemy ochrony krajobrazu
w województwie słupskim - (w:) Pomorskie Środowisko
Przyrodnicze - jego ochrona i kształtowanie - wyd. NOT
i LOP Słupsk 1983r., tom XI, strony 183-262.
3. Józef C i e p l i k - Krajobraz jako przedmiot racjonalnego
zagospodarowania i ochrony - na przykładzie
województwa słupskiego - (w:) Zeszyty Informacyjne
WKOP Słupsk, grudzień 1989r. - Rok IV, Zeszyt 1-2(8-9),
stron 23.
4. Józef C i e p l i k - Obszary chronionego krajobrazu w Polsce -
- (w:) miesięcznik "Przyroda Polska" Warszawa,
marzec 1993r., Nr 3/93, str.14-16.
5. Józef C i e p l i k - Edukacja zoologiczna w pracach parku
krajobrazowego - wyd. Zarząd P.K. "D.Sł." i Obsz.
Krajobr.Chronion. Wojew.Słupskiego - Słupsk, wrzesień
1993r., stron 7.

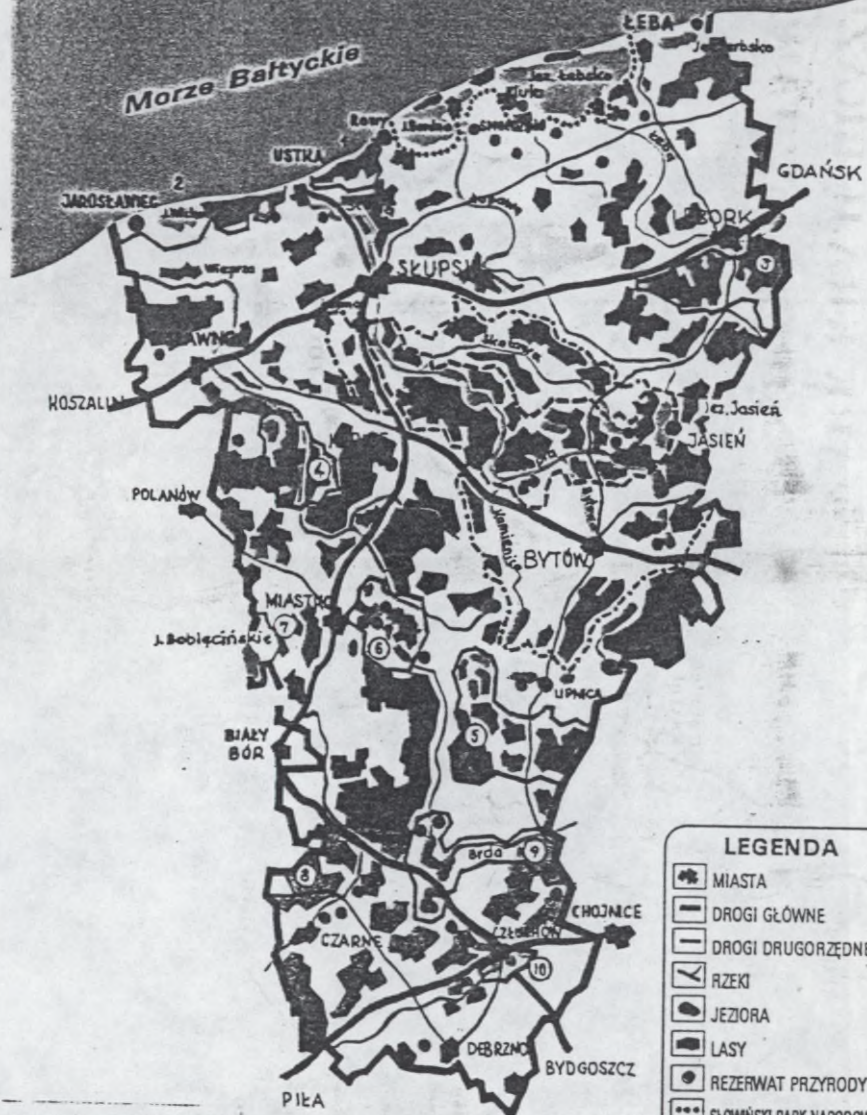

6. EP - Encyklopedia popularna PWN - Wydanie XXIII-cie zmienione i uzupełnione - Warszawa 1993r., stron 1008, na stronach 262 i 796.
7. Piotr K o n a r s k i - Informatory turystyczne Nry 1 -7, wyd. Zarząd P.K."D.Sł." i O.K.Chr.Woj.Słupskiego Słupsk 1992-1993 - siedem zeszytów.
8. Stefan K o z ł o w s k i - Ochrona krajobrazu - wyd. LOP Warszawa 1980r., stron 112 ("Poradnik ochrony przyrody").
9. Stefan K o z ł o w s k i - Przyrodnicze uwarunkowania gospodarki przestrzennej Polski - wyd. Wszechnica Polskiej Akademii Nauk - Ossolineum Wrocław 1983r., stron 194.
10. Praca zbiorowa pod redakcją Józefa C i e p l i k a - Ochrona i kształtowanie krajobrazu jako współczesna potrzeba społeczna - materiały konferencyjne - wyd. LOP Słupsk, grudzień 1985r., stron 91.
11. Praca zbiorowa pod redakcją Józefa C i e p l i k a - Krajobraz jako czynnik kulturotwórczy - wyd. STSK Słupsk, luty 1988r., stron 22.
12. Tadeusz S z c z ę s n y - Ochrona przyrody i krajobrazu - - wyd. PWN Warszawa 1971r., stron 147.
13. Ustawa z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody - - Dziennik Ustaw RP z 1991r. Nr 114, pozycja 492, art. 5, art. 11, ust. 4, pkt 4, art. 24, ust. 7, pkt 2.
14. Adam W o d z i c z k o - Na straży przyrody - wiadomości i wskazania z dziedziny ochrony przyrody - wydanie drugie zmienione i rozszerzone - wyd. PROP Kraków 1948r., stron 72.

WOJEWÓDZTWO SŁUPSKIE

OBSZARY OCHRONY PRZYRODY I KRAJOBRAZU

Wykonał: Andrzej Grzybowski

LEGENDA

- MIASTA
- DROGI GŁÓWNE
- DROGI DRUGORZĘDNE
- RZĘKI
- JEZIORA
- LASY
- REZERWAT PRZYRODY
- SŁOWIŃSKI PARK NARODOWY
- PARK KRAJOBRAZOWY „DOLINA SŁUPI”
- STEFY OCHRONNE
- 1-10 OBSZARY KRAJOBRAZU CHRONIONEGO

Dąb szypułkowy w parku podworskim w Łosinie